

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВОВИЙ СТАТУС САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У
СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Студентки 2 курсу, 5 м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації

«Комерційне право» _____ Черенок Юлії Борисівни

Науковий керівник

д.ю.н., доц. _____ Гончаренко Олена Миколаївна

Гарант освітньої програми

д.ю.н., доц. _____ Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1 Поняття та порядок набуття членства у саморегулівних організаціях у сфері архітектурної діяльності.....	7
1.2. Завдання, функції та компетенція саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
2.1 Порядок створення та система органів управління	26
2.2. Нагляд та контроль за діяльністю саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності.....	34
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах глобалізації та євроінтеграції Україна прагне до підвищення якості життя населення, надання послуг, удосконалення ефективного взаємозв'язку органів державного управління з суб'єктами господарювання та споживачами; подолання бюрократизму та корупції. Впровадження діяльності саморегулівних організацій (далі-СРО) надає багато можливостей для цього, оскільки розвантажить органи державного влади та сприятиме розбудові громадянського суспільства, підвищенню соціальної відповідальності як суб'єктів господарювання (надавачів послуг) так і споживачів. Саморегулівні організації в сфері архітектурно будівельної діяльності на своєму прикладі демонструють, що об'єднання професійних учасників ринку, є рушійною силою яка спроможна встановлювати, виконувати розроблені ними стандарти, правила, кодекси професійної поведінки та етичні кодекси з метою підвищення рівня розвитку як самої галузі з середини так і рівня довіри споживачів та держави. Маючи позитивний закордонний досвід, а також зважаючи на помилки та прогалини, які допускались іншими країнами з цього питання, українські саморегулівні організації в архітектурно будівельній сфері прагнуть знайти найбільш доцільну та дієву систему роботи і взаємодії, яка забезпечить стабільний розвиток в середині держави, а також сприятиме підвищенню рівня довіри до українського будівництва на міжнародній арені, що в свою чергу має підвищити довіру та привабливість для іноземних інвестицій.

Часткове делегування повноважень професійним саморегулівним організаціям вже підтверджує свою ефективність. Затвердження дієвих механізмів внутрішнього регулювання СРО підвищить рівень довіри учасників та надасть більше переваг для вступу в саморегулівні організації, що в свою чергу позитивно впливатиме на якість послуг для кінцевого споживача та на формування професійного бізнес середовища в цілому. На сьогодні вказане потребує детального вивчення та аналізу. Гармонізація,

імплементация та адаптація позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері буде належним підґрунтям для побудови в Україні ефективної системи саморегулювних організацій у різних сферах, галузях, видах господарської діяльності.

Українські науковці, правники роблять значний внесок у науку, оскільки дослідження проблематики саморегулювних організацій йде вже доволі довгий час. Поняття, ознаки, нормативно-правові аспекти, а також правовий статус саморегулювних організацій й наразі залишається дискусійним питанням. Організаційні та економічні особливості розвитку саморегулювних організацій висвітлюються багатьма видатними науковцями.

Вагомий внесок у висвітлення цих питань зробили такі вчені як: О.О. Бакалінська [15,16], О.А. Беяневич [18-20], О.М. Гончаренко [32-48], В. В. Добровольська [50], Д.В. Задихайло [53-55], В. В. Кочин [56-58], О. В. Медвечук [61-64], О.М. Непомнящий [66], Н. Ю. Філатова [80] та інші.

Однак потребує комплексного дослідження та порівняльного аналізу і питання ефективного функціонування саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності в Україні з огляду на євроінтеграційний напрям розбудови цього механізму.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є визначення особливостей, мети, моделі функціонування саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності, а також виявлення колізій та прогалин у законодавстві України щодо їх регулювання та вироблення пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі основні **завдання** :

- дослідити поняття та порядок набуття членства у саморегулювних організаціях у сфері архітектурної діяльності;
- визначити завдання, функції та компетенцію саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності;
- проаналізувати порядок створення та систему органів управління саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності;

- дослідити порядок провадження нагляду та контролю за діяльністю саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності;

- сформулювати конкретні висновки, пропозиції та рекомендації щодо удосконалення правового регулювання функціонування саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері правового регулювання саморегулювних організацій.

Предметом випускної кваліфікаційної роботи є правовий статус саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використані:

— загально-філософські методи: історичний метод, структурно-функціональний підхід, метод аналізу та синтезу, метод абстрагування, метод індукції.

— спеціально-наукові методи: порівняльно-правовий метод використовується при проведенні порівняльного аналізу діяльності та документів різних СРО; формально-юридичний (нормативно-догматичний), метод тлумачення права застосовується для аналізу нормативної бази та наукових досліджень з даної теми.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем правового статусу саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності, порівнянні нормативно-правових актів, що стосуються створення та діяльності цих організацій, виявленні недоліків, розбіжностей законодавства щодо унормування процедури створення, функціонування саморегулювних організацій і наведенні пропозицій щодо удосконалення українського законодавства.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті Черенок Ю.Б. Саморегулювні організації у сфері архітектурно-будівельної діяльності / відп. ред. О. М. Гончаренко. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. Ч. 1. С. 6-10.

Практична цінність. Практична цінність випускної кваліфікаційної роботи полягає у тому, що теоретичні положення, сформульовані на підставі дослідження сприятимуть удосконаленню та гармонізації законодавства у сфері саморегулювних організацій, виявленню колізій та прогалин у нормативно-правових актах, вироблення пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення.

Структура та обсяг роботи. Структура дослідження обумовлена метою, завданнями та обраним предметом дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, переліку умовних позначень, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 59 сторінок, із яких основна частина роботи займає 49 сторінок. Список використаних джерел складається з 85 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Поняття та порядок набуття членства у саморегулівних організаціях у сфері архітектурної діяльності

Становлення та розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави не можливе без ефективного саморегулювання господарської діяльності, яке має забезпечити гармонійний розвиток держави у напрямі належної взаємодії між суб'єктами господарювання та органами державної влади, між самими суб'єктами господарювання, між останніми та громадянами як споживачами товарів та послуг [45, с. 15]. Як слушно зазначає О.М. Гончаренко: «Зміна ідеології державного регулювання призвела до оновленого розуміння співіснування декількох моделей регулювання суспільних відносин суб'єктів господарювання: від жорсткого державного до добровільного саморегулювання. Враховуючи положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо доброго врядування та напрям на гармонізацію із законодавством ЄС, саморегулювання потребує адекватного законодавчого забезпечення в Україні» [45, с. 15].

Регулювання будівництва є дуже важливим напрямом державної регуляторної політики, оскільки якість збудованих або реконструйованих об'єктів впливає на безпеку життєдіяльності людини. Питання ефективного регулювання будівельної сфери в Україні на сьогодні не вирішене. Доказом цього може слугувати незадовільна якість будівництва та експлуатації будинків і споруд, незаконне будівництво або навпаки дефіцит об'єктів інфраструктури, необхідної для нормального життя населення, відсутність дієвих механізмів відповідальності учасників будівельного ринку за виконання своїх зобов'язань.

В Україні правове регулювання будівельного ринку здійснюється як органами державної влади так і саморегулювними організаціями. Таке регулювання не відповідає реальним інтересам споживачів, оскільки не гарантує необхідного рівня якості і не несе правової та фінансової відповідальності за можливу заподіяну шкоду [22, с. 4]. Як можна побачити за останні 20 років, в Україні відбуваються певні позитивні зміни, оскільки система саморегулювних організацій дуже повільно, з великими труднощами, але починає свій розвиток. На даний момент ми маємо лише 4 таких організації в архітектурно будівельній сфері. На цей момент в Україні діють 4 саморегулювні організації у цій сфері:

- Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури;
- Гільдія проектувальників у будівництві;
- Асоціація експертів будівельної галузі;
- Національна спілка архітекторів України.

Проте навіть наявність цих чотирьох саморегулювних організацій не вирішує всі існуючі проблеми у цій сфері. Тому важливим залишається удосконалення правового забезпечення у цій сфері як державного так і саморегулювального механізмів.

Одним із саморегулювних засобів є саморегулювні організації. Тому потрібно визначитися з особливостями цієї дефініції. Сучасні науковці мають різні погляди на визначення СРО, Н. Ю. Філатова зазначає: «Саморегулювною організацією є непідприємницьке товариство, засноване на засадах членства суб'єктів професійної та/ або підприємницької діяльності, яке створюється з метою задоволення індивідуальних і суспільних інтересів шляхом уповноваження такої організації на виконання функцій із розробки і прийняття правил, норм і стандартів діяльності для членів організації, здійснення контролю за дотриманням членами організації розроблених нею правил (та/ або вимог чинного у відповідній галузі законодавства), притягнення до відповідальності членів організації, які допустилися певних

порушень, а також здійснення інших функцій, спрямованих на одночасне задоволення інтересів її членів і захист інтересів широкого кола споживачів їхніх товарів (робіт або послуг)» [80, с. 286].

В свою чергу В.В. Кочин визначає поняття СРО як юридичну особу приватного права, яка створена як суспільно корисне непідприємницьке товариство та у відповідному законом порядку набула статусу саморегулівної організації [56, с. 35].

О.М. Гончаренко надає своє визначення СРО, а саме : СРО - це самоврядна організація, неприбуткове некомерційне об'єднання суб'єктів господарювання, без мети отримання прибутку (за певними винятками); це юридична особа з особливим правовим статусом, мета якої може бути пов'язана із виконанням певних публічних завдань; здійснює організаційно-господарські повноваження (організаційно-управлінські) щодо суб'єкта господарювання, яких набуває на підставі організаційно-господарського договору; об'єднує учасників певної професійної спільноти та/або виду, галузі, ринку та сфери господарської діяльності; створюється на основі членства, як правило, добровільного (можливе і примусове членство у певних випадках); характеризуються репрезентативністю; підвищеними вимогами до порядку створення; можливістю отримання делегованих повноважень; обов'язковістю фінансової та нефінансової звітності тощо» [45, с. 15].

Проаналізувавши праці українських науковців, та зробивши узагальнення всіх провідних думок, можна виокремити основні критерії відмінності СРО від інших об'єднань громадян чи юридичних осіб:

саморегулівна організація – це особливий інститут за допомогою якого врегульовуються взаємовідносини між державою, суб'єктами господарювання та споживачами товарів і послуг; це не комерційна організація [29];

непідприємницьке товариство [80, с. 289];

неприбуткове об'єднання професійних учасників ринку [73, с. 406]; яке має статус юридичної особи, створюється за моделлю громадської організації

та проходить обов'язкову реєстрацію, не здійснює владні повноваження держави [66, с. 7-8].

На цей момент в українському законодавстві закріплене чітке визначення дефініції саморегулівної організації в архітектурній сфері, що відповідає критеріям та провідним думкам, які висувають науковці і надає підстави для відмежування СРО в архітектурній сфері від інших громадських об'єднань або спілок за інтересами, оскільки навіть у Законі України «Про архітектурну діяльність» від 16.10.2020 р. № 687-XIV визначено таке їх поняття: «...неприбуткові добровільні об'єднання фізичних та юридичних осіб, що провадять підприємницьку та професійну діяльність, набувають статусу саморегулівних організацій з дня їх реєстрації центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архітектури, і внесення відомостей про них до державного реєстру саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності»[3].

Враховуючи мету, завдання, принципи та специфічні ознаки СРО важливим є розмежування їх за моделями (видами). Класичним у сучасній науці є поділ СРО на 3 моделі. Кожна модель надає певні ознаки, за якими здійснюється взаємозв'язок з державою та органами державного нагляду чи контролю. На даний час науковці виокремлюють добровільне, делеговане та змішане саморегулювання. У кожній моделі є свої переваги та недоліки, а також специфічні риси.

О.М. Гончаренко створила та обґрунтувала класифікацію видів саморегулювання господарської діяльності залежно від: виду господарської діяльності; мети здійснення господарської діяльності (комерційної та некомерційної); суб'єктного критерію (саморегулювання суб'єктів господарювання приватного, державного, комунального секторів економіки); джерела походження (СРО чи окремий суб'єкт (суб'єкти) господарювання): первинне (індивідуальне, внутрішньоорганізаційне саморегулювання) та вторинне (колективне, саморегулювання СРО); виду засобів саморегулювання (договірне, корпоративне, процедурне); засобів

забезпечення саморегулювання (договірні (визначені договором), організаційні, дисциплінарні, корпоративні, системи альтернативних методів врегулювання спорів між суб'єктами). Саморегулювання господарської діяльності може проходити на рівнях: міжнародному (універсальному); регіональному; локальному та індивідуальному. Залежно від форми закріплення саморегулювання господарської діяльності виділяється нормативне та організаційне (інституційне) саморегулювання [45, с. 50].

Модель добровільного саморегулювання передбачає що суб'єкти самі встановлюють правила, складають внутрішні кодекси або стандарти провадження діяльності та виконують їх за власним бажанням, тобто без контролю чи примусу з боку держави. За такої моделі СРО не зобов'язано проходити обов'язкову реєстрацію, але в той же час воно не наділяється жодними владними повноваженнями. Дії учасників засновані на добровільності, усі внутрішні норми та приписи носять рекомендаційний характер.

Делеговане або регламентоване державою саморегулювання полягає в тому, що здійснюється в окремих галузях. Положення щодо діяльності саморегулювних організацій закріплюється в нормативних актах. У даній моделі саморегулювання здійснюється передача певних функцій від держави до СРО. Встановлюються певні обов'язкові умови, такі як : обов'язкова реєстрація, членство, жорсткі вимоги щодо внутрішніх правил, а також санкції при недотриманні чи порушенні вимог. О. М. Гончаренко також зазначає що «За делегованого саморегулювання детально встановлюються та прописуються усі регламенти прийняття рішення, розробки правил, притягнення до відповідальності за невиконання правил учасників СРО, питання вирішення спорів між учасниками СРО, між учасниками та споживачами товарів та послуг. Рішення органів СРО з цих питань є публічними та відкритими» [37, с. 34].

Змішане саморегулювання це свого роду поєднання двох попередніх моделей СРО. Від моделі добровільного саморегулювання залишається не

обов'язковість членства, відсутність критерію наявності певного відсотка професійних учасників, право на самостійне встановлення внутрішніх правил, кодексів, розпорядків. Від делегованої моделі присутня можливість здійснення лише окремих державних функцій у певних сферах економіки, наприклад повноваження щодо сертифікації.

Отже, моделі СРО розподіляються залежно від регламентації внутрішніх правил, обов'язковості чи не обов'язковості членства, а також отриманих від держави функцій та повноважень. Добровільна модель найбільш м'яка та засновується на внутрішньому бажанні, честі та сумлінності її членів; змішана модель також засновується на добровільних засадах, проте члени СРО вже мають низку повноважень від держави; модель делегovanого саморегулювання найбільш регламентована з боку держави, оскільки в ній присутній елемент обов'язкового членства, прописані права та обов'язки, а також відповідальність за дії її учасників, яким надається низка державних функцій. Саме тому для кожного окремого виду діяльності підходить різна модель СРО, проте навіть на одному і тому ж ринку можуть діяти декілька моделей СРО наприклад делеговані СРО і добровільні. Це сприяє розвитку ринку та галузі в цілому, підвищенню стандартів та якості товарів чи послуг, що надаються, захисту прав споживачів та учасників ринку, що збільшує довіру як українського народу так і іноземних інвесторів.

СРО в архітектурній сфері відносяться та діють за змішаною моделлю. Вони можуть на підставі делегованих повноважень проводити професійну атестацію виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури та залучатися до ліцензування господарської діяльності членів саморегулювальної організації. Проте в жодній діючій на даний момент СРО не має чіткого положення про обов'язковість членства та певного відсотку професійних учасників, що є обов'язковою ознакою делегованої моделі.

Отже, СРО у сфері архітектурної діяльності – це юридична особа, що є неприбутковою організацією, яка об'єднує професіоналів у певній сфері для

покращення взаємодії між державою, суб'єктами господарювання та споживачами.

Членство в СРО архітектурної діяльності не завжди є обов'язковим за законом, але надає багато переваг та можливостей. Вимоги до майбутніх членів СРО встановлюються внутрішніми правилами СРО (статутом).

«Індивідуальними членами Гільдії можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які досягли 18 річного віку та виконують вимоги Статуту та беруть участь у діяльності Гільдії» - зазначено у статуті Гільдії проектувальників у будівництві [78]. В свою чергу Національна спілка архітекторів України, яка є найпершою СРО в архітектурній сфері, встановлює більш жорсткіші вимоги до своїх членів. Щоб стати членом Національної спілки архітекторів України треба мати вищу архітектурну освіту, досягти високого професійного рівня, мати відповідний особистий творчий доробок у сфері архітектурної та містобудівної діяльності, або якщо особа не має відповідної освіти, то вона може бути прийнята в члени, за умови що вона займається архітектурною діяльністю не менше 10 років або багато років творчо співпрацює з архітекторами робила значний внесок у розвиток архітектурної діяльності [79].

Для вступу до СРО особа подає заповнену анкету учасника, заяву про вступ до СРО та додатки до неї та сплачує членські внески. Членство може бути декількох видів : загальне та асоційоване членство. Особа сама обирає вид членства, який бажає набути.

Рішення щодо прийняття або про відмову у прийнятті в члени СРО виносяться правлінням СРО, проте повноваження щодо прийняття таких рішень можуть бути делеговані уповноваженим особам в межах статуту. Рішення про відмову може бути оскаржене в межах самого СРО або у судовому порядку.

Членство в СРО припиняється за заявою особи про вихід з СРО та у разі смерті фізичної особи, визнання її безвісно відсутньою, недієздатною. За рішенням керівних органів СРО члена можуть виключити з організації у разі

систематичного або порушення членом статуту. У разі припинення членства у СРО майно, у тому числі кошти (членські, інші внески тощо), та інші цінності передані членом у власність організації можуть не повертатись. Рішення про припинення членства може бути оскаржене у суді.

Члени СРО мають рівні права та обов'язки, не допускається дискримінація, обмеження прав одних учасників і надання переваги іншим. Учасники не несуть відповідальність за зобов'язаннями організації, та організація не відповідає за зобов'язаннями її членів.

Відповідно до статуту СРО члени можуть обиратися та бути обраними до органів управління та/або нагляду, приймати активну участь у діяльності організації, відповідно до завдань та мети. В свою чергу СРО повинна надавати усі взяті на себе зобов'язання перед своїми членами. Проводити навчання, атестації спеціалістів якщо це необхідно; надавати методичну, організаційну, консультаційну, фахову та іншу допомогу; захищати права, свободи, законні інтереси учасників.

Члени СРО зобов'язані сплачувати певні членські внески, що є одним з джерел фінансування організації. Для кожного окремого СРО цей внесок є різним, фіксованим та не повертається у разі виключення учасника з організації. Для контролю та обліку членів та членських внесків СРО зобов'язана вести реєстр членів, ця інформація є відкритою та загальнодоступною, публікується на офіційному ресурсі організації.

Також джерелами фінансування можуть бути: добровільні внески, благодійні пожертвування, винагороди за управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2], фінансування з держбюджету України та інші види отримання доходів відповідно до статуту.

СРО створюється на основі членства, як правило, добровільного. Однак можливі ситуації примусового членства у СРО, що є більш виключенням ніж правилом. Ідеологія визначення примусового критерію членства тяжіє до поняття «професійності» діяльності учасників ринку, яке наразі є

недостатньо розробленим в українській науці, тому видається досить сумнівним критерієм для визначення на законодавчому рівні як підстави для поділу СРО з реалізації ідеї добровільного та примусового членства [37, с. 145].

В архітектурно–будівельній сфері в жодному СРО не має примусового членства, вступ до існуючого СРО здійснюється виключно на добровільних засадах. Проте, відповідно до пункту 3 Наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 13.05.2014 р. № 137 для створення та проходження державної реєстрації нового СРО висуваються доволі жорсткі критерії, щодо кількості та вимог її членів. А саме: «Об'єднання можуть бути зареєстровані Мінрегіоном України як саморегулювні організації, якщо вони відповідають таким критеріям:

- установчі документи містять фіксоване членство;

- об'єднують у своєму складі не менше 25 відсотків від загальної кількості фахівців, які отримали кваліфікаційний сертифікат за відповідним напрямом професійної атестації, проведеної у порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2011 р. № 554 "Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури" (для об'єднань фізичних осіб), або не менше 25 відсотків від загальної кількості експертних організацій, які здійснюють в усіх адміністративно-територіальних одиницях України експертизу проектів будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми та значними наслідками, і в яких працює не менше 25 відсотків від загальної кількості сертифікованих експертів, які відповідно до отриманих сертифікатів мають право здійснювати експертизу проектної документації, чи не менше 700 юридичних осіб, з яких понад 55 відсотків - будівельні підприємства, що мають відповідну ліцензію, чи виробників будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, сукупна частка яких на ринку не менш як за п'ятьма основними

видами продукції перевищує 20 відсотків (для об'єднань юридичних осіб)» [12].

Тобто тут ми можемо бачити юридичну колізію, оскільки, відповідно до цього положення, ми спочатку повинні зібрати відповідну кількість учасників, а тільки потім подавати заяву для державної реєстрації СРО. Проте ми не можемо називати фізичних осіб членами СРО, якщо самої СРО ще не має, а отже і її членами особи бути не можуть, оскільки саме поняття членство полягає у тому, що особа вступає до організації, яка вже існує. На мою думку це велика прогалина у законодавстві, яка створює певні перешкоди для розвитку СРО.

1.2. Завдання, функції та компетенція саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності

Україна у сьогоденні це країна що зростає, розвивається, проходить процеси подолання корупції та прагне до гармонізації системи управління та законодавства. Проте наразі вся система перенавантажена надмірною кількістю органів державної влади та державних структур, які замість допомоги та захисту як суб'єктів господарювання так і споживачів, створюють та помножують бюрократизм та корупційні схеми. Це призводить до заплутаності, не системності, не прозорості усього механізму регуляторної політики держави. Діяльність таких структур направлена здебільшого на перевірочну та каральну діяльність, а не на розвиток та підтримку суб'єктів, це також сприяє зниженню рівня довіри до державних органів та державних структур. Централізована система контролю за веденням професійної діяльності зовсім не сприяє розвитку, а лише гальмує та стримує його.

Основна мета створення та розширення інституту саморегулювання в Україні є підвищення якості надання будівельних та архітектурних послуг, послаблення рівня державного регулювання, встановлення високих

стандартів якості. Саморегулівні організації формуються за принципом галузевості і покликані концентрувати в собі професіоналів в певних сферах, адже саморегулювання передбачає розробку саморегулівними організаціями власних правил, стандартів, кодексів які б перевищували ті норми, що встановлені державою як мінімальні, а також контроль за додержанням цих правил.

Правила саморегулівної організації є «консенсусними» за порядком прийняття. Враховується згода на їх затвердження всіма учасниками саморегулівної організації (як правило, в Україні саморегулівними організаціями затверджуються на загальних зборах). Тому часто виникають ситуації «пом'якшення» певних стандартів як результат досягнення згоди між членами організації. Незважаючи на те, що правила саморегулівної організації є приватними, вони включають у себе і публічну мету. Для їх обговорення та схвалення можуть залучатися треті особи: органи державної влади та місцевого саморегулювання, громадські об'єднання. У цьому разі правила СРО легітимують, отримують підтримку, прихильність громадських інституцій. Правила та стандарти не є сталими протягом певного періоду, вони є динамічними. З часом вони змінюються завдяки принципу «відповідального спостереження». Спочатку такі правила СРО викладає у загальному вигляді, згодом вони уточнюються, ускладнюються, деталізуються [44].

У правила саморегулівної організації обов'язково включаються моральні та етичні норми. Щоб моралізувати індустріальне життя, галузеве об'єднання має встановити нормативну систему (виробничу мораль) для своїх членів і настільки ж важливо розробити способи забезпечення її ефективності [82]. Метою цих галузевих асоціацій, як зауважив Дюркгейм, було створення «морального середовища». Мета полягала в тому, щоб асоціації промисловості моралізували виробниче та комерційне життя. Натепер діють принципи корпоративної соціальної відповідальності, які деталізуються у

принципах корпоративного громадянства. Отже, особливим різновидом правил СРО є етичні кодекси.

Етичні кодекси саморегулівних організацій – це певна кодифікація моральних статусів суб'єктів господарювання у професійній діяльності на ринку. Етичні кодекси допомагають формувати коло довіри до професійної діяльності на певному ринку. Етичність у поведінці суб'єкта господарювання відбиває і певний загальний культурний рівень суспільства, а також культуру підприємницької діяльності. Створюючи етичні кодекси СРО, перш за все керуються загальними принципами добросовісності та чесного ведення справ. Вказані моральні еталони покликані формувати довіру споживачів товарів та послуг та бути певними репутаційними перевагами.

У сфері архітектури і будівництва важливе підвищення довіри населення як потенційного інвестора до забудовників, оскільки особливо під час економічної кризи кошти населення є вагомим джерелом фінансування будівництва [28, с. 12].

Важливим є акцент на меті створення такої організації. О. Гончаренко зазначає: «Метою саморегулівної організації є впорядкування діяльності на певному ринку, в певній сфері, галузі, виді економічної діяльності, представлення та захист інтересів своїх учасників та створення відповідних правил поведінки (кодексів), контроль за їх виконанням, причому мета може бути пов'язана з виконанням певних публічних завдань» [32, с. 113]. Саме вказівка на репрезентативність організації, публічність мети та професійність представників є ознаками, які визначають характеристики саморегулівної організації.

Важливою ознакою СРО є мета та завдання діяльності, що відокремлює її від інших суб'єктів, що проводять господарську діяльність.

Сучасні науковці мають різні погляди на відповідне питання, так О.В. Медвечук зазначає «... метою організацій саморегулювання є отримання конкурентних переваг на ринку шляхом забезпечення сумлінного здійснення підприємницької або професійної діяльності їх членами, а також

встановлення і підтримання більш високих стандартів, ніж встановлені законодавством. Саморегулювання передбачає добровільний контроль організацій за поведінкою бізнесу в певних сферах, заснований не тільки на силі закону, а й на правилах, встановлених самим діловим співтовариством» [61].

О.М. Гончаренко зазначає «В умовах сьогодення ці організації виконують роль не тільки регулятора ринку та представника певної підприємницької професійної спільноти, а й реалізують низку публічних функцій, несуть майнову та моральну відповідальність за діяльність своїх членів. Зміна парадигми ролі бізнесу у суспільстві відобразилася і на правовому становищі СРО, тому при визначенні їх ролі присутнім є як публічний, так і приватний аспект» [37, с. 231].

В свою чергу Закон України «Про архітектурну діяльність» визначає мету та завдання СРО в сфері архітектурної діяльності у ст. 16-1 «Саморегулівні організації у сфері архітектурної діяльності визначають правила і стандарти підприємницької та професійної діяльності, обов'язкові для виконання всіма членами таких організацій, а також передбачають механізм відшкодування збитків, завданих споживачам унаслідок надання членами саморегулівної організації товарів, виконання робіт (послуг) неналежної якості» [3].

Саморегулювання господарської діяльності (економічної, торгової, комерційної) є важливим пріоритетом і на глобальному рівні. Створення відомих міжнародних торговельних палат, роль яких важко переоцінити, є важливим елементом інституційної форми саморегулювання господарської діяльності.

Міжнародні організації альтернативою державному регулюванню визнають діяльність саморегулівних організацій в економіці [85], саморегулювання визначається як «система, яка регулює відносини в підприємницькому середовищі, щоб уникнути прямого державного втручання або регулювання» [84]. Державна політика країн ЄС спрямована

на краще регулювання. Європейська Комісія оголосила: «менше дій, але кращих дій» («less action, but better action»), канадський уряд назвав це «розумним регулюванням» («regulating smarter»). Завдання урядів полягає в тому, щоб знайти правильне поєднання ринкових сил та урядового втручання для досягнення цілей політики щодо забезпечення ефективності при зміні економічних та соціальних умов [81].

Висвітлення питання діяльності міжнародних організацій та установ у напрямку з'ясування ролі саморегулювання є актуальним, зокрема для напрацювання власної моделі саморегулювання господарської діяльності в Україні. Питання саморегулювання у ЄС врегульовано як на рівні Директив так і Регламентів. З метою конвергенції, зближення політик у певних сферах ЄС визначає питання саморегулювання у найвищому законодавчому акті ЄС – Директиві, які включають мінімальні стандарти у галузях господарства, де допускається саморегулювання як ефективний альтернативний до державного регулятор. Звичайно, положення з приводу саморегулювання господарської діяльності набули закріплення у національному законодавстві держав ЄС, яке детально визначає внутрішньодиверговані особливості функціонування цього інституту. Загальний європейський підхід загалом можна охарактеризувати як надання важливого значення охороні і підтримці саморегулювання, застосування його як ефективного засобу регулювання відносин. Однак законодавство держав ЄС у досліджувальній сфері досить диференційоване, тому держави-члени можуть перевищувати встановлені мінімальні норми настільки, наскільки це допускається директивами, за умови недопустимості обмежень вільного переміщення товарів і послуг у межах внутрішнього ринку.

Щодо врегулювання питань саморегулювання та співрегулювання у ЄС можна здійснити історичний екскурс: спочатку питання щодо положення про соціальну політику були включені до Маастрихтського договору, а потім, більш всебічно, до Білої книги європейського врядування, згодом до Міжвідомчої угоди 2003/С 321/01 про вдосконалення законотворчої

діяльності. Наразі принцип «кращої законотворчості» замінено на «добре врядування».

Доцільно зазначити, що у Договорі про заснування Європейської економічної спільноти від 25 березня 1957 року одним із завдань визначено поширення гармонійного, збалансованого і стабільного розвитку економічної діяльності у всіх державах-членах, зокрема і шляхом зближення законодавств у тій мірі, в якій це необхідно для функціонування спільного ринку [51]. Як бачимо, на теренах ЄС, керівною засадою є розвиток економічної діяльності, заборона її обмеження, у тому числі такий розвиток може досягатися і шляхом запровадження ефективного саморегулювання економічної діяльності.

Використання засобів саморегулювання господарської діяльності найбільшого поширення набули у Великій Британії, Греції, Іспанії, Італії, Ірландії, Данії, Нідерландах, Німеччині, Швеції та Фінляндії (кодекси поведінки). В інших державах саморегулювання перебуває на стадії зростання (Латвія, Мальта і Литва) [45, с. 56].

Однією з головних функцій саморегулювних організацій є оцінка відповідності будівельної організації вимогам, які пред'являються до учасників будівельної діяльності. У деяких країнах ЄС (Франція, Велика Британія, Німеччина) не існує обов'язкової атестації (кваліфікації) будівельних фірм, хоча в тому чи іншому вигляді певні достатньо суворі вимоги пред'являються повсюдно. В Італії та Іспанії обов'язкову атестацію мають проходити організації, що виконують крупні державні замовлення. В Португалії діє обов'язкова система сертифікації будівельників та обов'язкова система кваліфікації будівельних компаній [22, с. 6].

Цікавим прикладом державної політики, спрямованої на добровільне приєднання учасників будівельного ринку до різних систем сертифікації, ліцензування, а отже і підвищення таким чином загальної якості виконання будівельних робіт, рівня довіри населення до таких організацій, є Велика Британія, у якій з 1997 року впровадила схему самосертифікації

(selfcertification) компетентних підприємств. Якщо підприємство визнане компетентним, то певні види будівельних робіт можуть здійснюватися без інспекції будівельного контролю. Компетентна особа самостійно засвідчує, що роботи виконані відповідно до будівельних правил і видає споживачам відповідний сертифікат.

The Building Regulations 2000 - це визначений перелік асоціацій, члени яких автоматично вважаються компетентними. Такий порядок спрощує як ведення господарської діяльності у цій сфері, так і робить отримання послуг для споживачів більш досяжним і швидким, оскільки ціна на будівництво зменшується, не виникає затримок при самому будівництві та будівельник бере на себе всю відповідальність за виконані роботи. Головне правильно обрати підрядника – члена асоціації.

Також у Великій Британії існує Trust Mark – Марка довіри, яка представляє собою базу даних підприємств різних галузей, які отримали таку Марку довіри, що надає їм більше переваг при провадженні своєї діяльності, аніж тим учасникам ринку у яких не має такої марки. Суттєвим кроком до зменшення бюрократизму і підвищення якості будівельної продукції у Великій Британії стало створення Constructionline – центрального урядового списку кваліфікованих підрядників та консультантів [22, с. 6].

Таким чином, проходження відповідних контролів, членство в асоціації, отримання сертифікації є дуже важливим для суб'єктів господарювання у Великій Британії, оскільки воно надає багато переваг. В свою чергу таке членство є добровільним, але щоб його отримати треба відповідати всім високим стандартам, що висунуті до учасників, бо тільки в такому випадку система саморегулювання в архітектурно - будівельній сфері буде викликати взаємну довіру між споживачами і надавачами послуг та забезпечувати високу якість послуг.

Досвід функціонування СРО у світі свідчить, що до основних функцій саморегулювних організацій відносять [21, с. 7]:

- розробку правил професійної етики, процедур контролю за дотриманням цих правил організаціями-членами, санкцій у разі порушення правил, процедур вирішення спірних ситуацій тощо;
- визначення відповідності будівельної організації вимогам, які пред'являються до учасників будівельної діяльності;
- сертифікацію робітників та інженерно-технічного персоналу; – організацію навчання та підвищення кваліфікації кадрів;
- аналіз діяльності організацій-членів, надання рекомендацій щодо її вдосконалення;
- представлення інтересів організацій-членів в Уряді;
- забезпечення правового регулювання та захист інтересів організацій-членів;
- інформаційне забезпечення організацій-членів, наприклад щодо змін в законодавчій базі;
- обмін передовим досвідом роботи будівельних підприємств;
- міжнародне співробітництво.

Українські саморегулювні організації в архітектурно будівельній сфері мають низку важливих завдань. Основною метою яких є сприяння всебічному розвитку та поліпшенню якості взаємодії суб'єктів господарювання та споживачів. Хоч всі СРО і об'єднання основною метою, кожна з них має свою специфіку та вузьку направленість.

Національна спілка архітекторів України покладає на себе освітні та культурні завдання, а саме вільний розвиток творчих напрямків і шкіл в архітектурі, захист авторських прав членів Спілки, збереження історичного та природного середовища, культурний розвиток і естетичне виховання населення, розвиток міжнародної співпраці архітекторів, удосконалення архітектурної освіти в Україні та ін. Основними напрямками діяльності Спілки є організація і проведення виставок, оглядів-конкурсів, творчих обговорень об'єктів архітектури і проблем забудови міст і поселень, участь у громадсько-політичному житті України, відзначення архітекторів – членів

Спілки за видатні досягнення в розвитку архітектури, здійснення необхідної господарської діяльності в межах, визначених законодавством, та ін.

В свою чергу Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури покладає на себе завдання спрямовані на вдосконалення технічних показників, впровадження вищих стандартів якості. Основними завданнями Гільдії є: розробка та впровадження заходів, спрямованих на підвищення престижу професії та рівня кваліфікації інженерів технічного нагляду; розробка та вдосконалення наукових, методичних та практичних засад здійснення технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури; вивчення, аналіз та сприяння в реалізації заходів пов'язаних із впровадженням передового вітчизняного, іноземного та міжнародного досвіду, інформаційних та інноваційних технологій у сфері будівництва об'єктів архітектури та здійснення технічного нагляду, їх систематизація з метою практичного застосування;

Оскільки СРО в архітектурній сфері діють за змішаною моделлю саморегулювання, державні органи можуть делегувати їм свої повноваження та наділяти певними компетенціями. Відповідно до статей 16¹ та 17 Закону України «Про архітектурну діяльність»[8], Порядку проведення професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2011 року №554 [10], Порядку делегування повноважень саморегулювним організаціям у сфері архітектурної діяльності, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13 жовтня 2014 року №282, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 30 жовтня 2014 року за №1369/26146 [11], наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 25 листопада 2014 року №326 «Про обсяг повноважень, що делегуються саморегулювним організаціям у сфері архітектурної діяльності» [13], враховуючи протокол №4 засідання Комісії з питань реєстрації

саморегулювальних організацій у сфері архітектурної діяльності та делегування повноважень таким організаціям від 28 січня 2020 року, утвореної наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01 березня 2016 року №48.

Міністерство розвитку громад та територій України затверджує дане делеговане повноваження своїм наказом на певний строк. Наразі усі чотири СРО отримали повноваження Мінрегіону щодо проведення професійної атестації інженерів – проектувальників строком 2 (два) роки.

Проведення атестації відбувається відповідно до Порядку проведення професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури [10].

СРО в архітектурно будівельній сфері також здійснюють повноваження взяті на себе відповідно до статуту, мети та завдань організації.

Підсумувавши різні погляди на це питання, можна зробити висновок, що мета та завдання СРО полягають у підвищенні рівня якості товарів та/або послуг що надаються; поліпшенні та вдосконаленні стандартів, що встановленні на законодавчому рівні; створенні середовища тільки професійних членів, для отримання певного кредиту довіри як від споживачів, так і від держави, оскільки СРО передбачають відшкодування всіх збитків у разі надання товарів чи послуг неналежної якості; встановленні високих професійних вимог до учасників СРО та захисті їх інтересів від не правових дій з боку держави чи недобросовісних конкурентів; розвитку та вдосконаленню певного ринку.

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Порядок створення та система органів управління

Наразі в Україні діють чоири СРО в архітектурно будівельній сфері. Найстарішою СРО в архітектурно будівельній сфері є Національна спілка архітекторів України вона започаткувала історію СРО у цій сфері на території України. Вперше Спілка як самостійна організація визначилася 1918 р. В серпні 1990 р., ще до проголошення незалежності України, за ініціативою групи членів Спілки, яку підтримала більшість обласних організацій, був скликаний IX з'їзд, за рішенням якого Спілка архітекторів України вийшла зі складу Спілки архітекторів СРСР і оголосила себе самостійною творчою організацією. Національна спілка архітекторів України входить до складу Міжнародної спілки архітекторів та є представником від України. Міжнародна спілка архітекторів визнана, як єдина галузева асоціація самої Організацією Об'єднаних Націй, в тому числі ЮНЕСКО, ЦНПООН, ЕКОСОС, ЮНІДО і Всесвітньою організацією охорони здоров'я, а також СОТ [67].

Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури була створена у 2009 році за ініціативою інженерів технічного нагляду та фахівців підприємств і організацій будівельної галузі

Асоціація експертів будівельної галузі заснована у 2010 році. Асоціація однією з перших в Україні отримала статус саморегулювної організації (наказ Мінрегіону від 06.08.2014 № 217) та внесена до Державного реєстру саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності [14].

Гільдія проектувальників у будівництві наразі наймолодша СРО з усіх, оскільки заснована була 31 березня 2011 року в м. Києві.

Усі СРО подолали доволі складну процедуру, щоб офіційно отримати статус саморегульованої організації.

О.М Гончареко у своїх наукових працях виявила методи створення СРО. Директивний метод ініціалізації створення СРО (з боку держави) та недирективний (ініціатива суб'єктів господарювання). За директивного методу ініціатива щодо створення СРО у певній галузі походить від держави, створюється відповідна робоча комісія та приймається закон. Держава впливає на формування структури СРО та, відповідно, реалізує публічний інтерес, створюючи такі організації. Недирективний метод полягає у створенні СРО за ініціативи суб'єктів господарювання та, відповідно, узгодження діяльності з нормами законодавства. Обидва методи притаманні для українських СРО. Визначено, що система органів управління СРО залежить від масштабності організації, ринку її охоплення та рішення самих членів організації. Загалом структуру СРО у загальному вигляді можна визначити так: загальні збори, керівний виконавчий орган, голова організації, контрольний орган, дисциплінарний орган, орган з врегулювання спорів (за можливості). Утворюються також різні відділи, комітети, що курують той чи інший напрям діяльності СРО. Оскільки СРО фінансується, у більшості випадків, за рахунок членських внесків, то розгалуженість СРО-органів буде залежати від кількості членів та суми їх внесків. Водночас структура СРО буде пов'язана із наявністю делегованих повноважень, добровільного або ж обов'язкового членства [45, с. 238].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про архітектурну діяльність» [3] зазначено, що порядок реєстрації таких організацій визначає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері архітектури, а саме Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Для цих цілей Мінрегіону затвердило порядок реєстрації саморегульованих організацій у сфері архітектурної діяльності [12].

Реєстрація СРО здійснюється Мінрегіоном України на безоплатній основі шляхом прийняття наказу Мінрегіону України про реєстрацію саморегулювальної організації та внесення відповідних відомостей про неї до реєстру та набувають статусу саморегулювальних організацій з дня їх реєстрації і внесення відомостей про них у реєстр у тому разі якщо така організація відповідає жорстким вимогам за різними критеріями: вимоги до членства, установчих документів, досвіду провадження саморегулювання та професійної підприємницької діяльності відповідно до галузі СРО, а саме:

- установчі документи містять фіксоване членство;

- об'єднують у своєму складі не менше 25 відсотків від загальної

кількості фахівців, які отримали кваліфікаційний сертифікат за відповідним напрямом професійної атестації, або не менше 25 відсотків від загальної кількості експертних організацій, які здійснюють в усіх адміністративно-територіальних одиницях України експертизу проектів будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми та значними наслідками, і в яких працює не менше 25 відсотків від загальної кількості сертифікованих експертів, які відповідно до отриманих сертифікатів мають право здійснювати експертизу проектної документації, чи не менше 700 юридичних осіб, з яких понад 55 відсотків - будівельні підприємства, що мають відповідну ліцензію, чи виробників будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, сукупна частка яких на ринку не менш як за п'ятьма основними видами продукції перевищує 20 відсотків (для об'єднань юридичних осіб);

- мають відокремлені підрозділи в усіх адміністративно-територіальних одиницях України;

- визначили правила і стандарти підприємницької чи професійної діяльності, а також механізми контролю за їх дотриманням;

- мають досвід роботи за напрямом підприємницької чи професійної діяльності, за яким передбачається здійснювати саморегулювання, не менше двох років.

Визначення саморегульними організаціями правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, делегування таким організаціям повноважень здійснюються з дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

При поданні заяви на реєстрацію СРО об'єднання збирає усі необхідні підтверджуючі документи, перелік яких також зазначений у пункті 4 наказу Мінрегіону про порядок реєстрації саморегульних організацій у сфері архітектурної діяльності.

Протягом двадцяти робочих днів мінрегіон України розглядає та перевіряє документи подані у заявці від об'єднання та приймає рішення про внесення даних у реєстр, або відмову у державній реєстрації. Відмова повинна бути направлена листом з зазначенням підстави, через яку прийнято таке рішення. Підставою для відмови може бути лише подання документів не в повному обсязі або невідповідність поданих документів вимогам законодавства чи виявлення в них недостовірних відомостей, що було встановлено під час їх розгляду та перевірки.

Об'єднання може повторно подати заяву для державної реєстрації після усунення недоліків, які слугували причиною відмови.

Саморегульна організація, яка пройшла перевірку та відповідає усім вимогам згідно порядку реєстрації саморегульних організацій у сфері архітектурної діяльності, вноситься до державного реєстру, що розміщений на офіційному веб-сайті Мінрегіону України протягом п'яти робочих днів.

Проект Закону про саморегулювання господарської та професійної діяльності Номер 4221 від 15.10.2020 [9] у ньому основна увага буде приділятися не процедурі державної реєстрації, а внутрішнім вимогам до саморегульної організації, порядку створення організації, процедури установчих зборів, вимог до учасників-членів та засновників а також вимоги до статуту такої організації та її внутрішніх правил.

Важливим є й положення пункту 5 статті 9 цього проекту закону про можливість створення СРО шляхом реорганізації, це нове положення, яке

надасть змогу багатьом громадським організаціям набуту статусу СРО, якщо вони будуть відповідати іншим вимогам законодавства. « Саморегулівна організація може бути утворена також шляхом реорганізації іншої саморегулівної організації, громадського об'єднання, господарського об'єднання або набуття статусу саморегулівної організації без зміни організаційно-правової форми господарським об'єднанням, громадською спілкою, громадською організацією у разі приведення їх статуту у відповідність із вимогами цього Закону, створення органів управління, передбачених цим Законом, та прийняття правил саморегулівної організації.»

Особливість системи органів управління саморегулівних організацій залежить від масштабності організації, ринку її охоплення та бачення самих членів організації. Загалом структуру СРО у загальному вигляді можна визначити так: загальні збори, керівний виконавчий орган, голова організації, контрольний орган, дисциплінарний орган, механізми врегулювання спорів (за можливості). Утворюються також різні відділи, комітети, що курують той чи інший напрям діяльності СРО. Оскільки СРО фінансується у більшості випадків за рахунок членських внесків, то розгалуженість СРО-органів буде залежати від кількості членів та суми їх внесків. Водночас структура СРО буде пов'язана із наявністю делегованих повноважень, добровільного або ж обов'язкового членства. [37, с. 264]

Серед СРО в архітектурній сфері Національна спілка архітекторів України має найбільш широку систему органів управління. Схема органів управління та взаємодії з державними і громадськими організаціями. (Рис. 1) [68].

20 до 50 відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [4]. Також проведення загальних зборів дистанційно може сприяти підвищенню явки учасників, оскільки прийняти участь зможуть навіть ті члени які знаходяться на самоізоляції. Такі дії сприяють забезпеченню принципів демократії, прозорості та відкритості.

Загальний розвиток телекомунікаційних інструментів, наразі знаходиться на високому рівні, тому загальні збори можуть проводитись в дистанційному режимі; також за допомогою програмного забезпечення існує можливість навіть проводити як відкриті так і анонімні голосування, якщо в цьому виникне потреба.

Ще одним важливим органом, який може мати різні назви, проте виконувати подібні функції є постійно діючий колегіальний орган (наприклад в статуті ВУГПІ – це конфедерація) [77]. Функціональне призначення постійно діючого колегіального органу у багатьох випадках залежить від наявності, розподілу повноважень та взаємодії з виконавчим органом СРО, тому у статуті ці моменти чітко прописуються. Зокрема, питання обрання та звільнення керівника виконавчого органу, відповідних структурних одиниць СРО та їх керівників, прийняття та виключення членів організацій тощо. Рішення цього органу також можуть прийматися простою більшістю голосів [37, с. 267]. Він очолюється головою СРО або президентом СРО. Може бути одноособовим, але найчастіше це також колегіальний орган в якому головує президент, якому підпорядковується правління СРО або обрані члени СРО (залежно від положень статуту СРО)

Виконавчий орган також може мати різні назви, проте однакові функції, а саме виконувати функції та завдання щодо управління та адміністрування діяльності СРО, виконувати рішення прийняті на загальних зборах та рішення прийняті постійно діючим колегіальним органом СРО. Може

очолюватись Виконачим директором та мати у складі найманих працівників (членів сро).

Також до органів управління можуть відноситись і інші органи які створюються відповідно до статуту СРО.

Ревізійна комісія (складається з членів сро, які обираються відповідно до статуту) завданням ревізійної комісії є контроль за діяльністю сро та її членів. Комісія є колегіальним органом, підконтрольна та підзвітна постійно діючому колегіальному органу (наприклад конфедерації). Разом з правлінням та Виконавчим директором звітує перед загальними членами СРО у відповідний термін, що встановлюється в статуті.

З приводу керівництва СРО можуть бути визначені спеціальні вимоги щодо їх фаховості та трудових відносин, встановлюватися певні заборони та обмеження у діяльності, зокрема щодо конфлікту інтересів (судимість за корисливі чи посадові злочини, родинні зв'язки, стаж роботи тощо). Ці вимоги можуть бути доповнені, зокрема, вимогами бездоганної ділової репутації, отриманням вищої економічної або юридичної освіти та іншими [69].

Тобто на рівні закону та підзаконному рівні визначаються вимоги до управлінського складу СРО. Держава встановила доволі жорсткі умови для керівництва виконавчим органом СРО на цьому ринку. Вимога щодо бездоганної ділової репутації є знаковою у діловому світі та забезпечує довіру до особи не тільки членів СРО, а й інших зацікавлених осіб.

Ознакою сучасного українського законодавства є визначення конфлікту інтересів не лише у діяльності державних посадовців та посадовців органів місцевого самоврядування, а й щодо роботи посадових осіб приватних організацій, у тому числі СРО. Зокрема, така особа також зобов'язана заявляти про потенційний та реальний конфлікт інтересів, який може вплинути на об'єктивність такої особи щодо виконання нею повноважень або ж прийняття рішення [45, с. 223].

Проблемним є питання відсутності в жодному з СРО в архітектурно будівельній сфері окремого органу з розгляду спорів. На даний момент вирішення внутрішніх спорів у СРО вирішуються правлінням СРО. Правління акумулює дуже багато повноважень в руках певної групи осіб, що фактично є узурпацією влади.

На мою думку, це є не правильно та не демократично, оскільки правління може бути упередженим або лобіювати певні суб'єктивні інтереси. Наприклад за одне й те саме порушення призначати різну відповідальність для членів СРО, або не притягувати до відповідальності «потрібних людей» це може спотворювати сам принцип саморегулювання. Сприяти внутрішнім роздорам та зниженню ефективності роботи СРО. Це спричинено відсутністю чіткого регламентування у законодавстві, навіть в проекті закону «Про саморегулювання господарської та професійної діяльності» закріплене право « ... впроваджувати механізми розв'язання спорів, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарської або професійної діяльності, утворювати постійно діючий третейський суд» [9].

Пропоную внести зобов'язання СРО утворювати самостійний орган вирішення спорів. Це повинен бути виборний орган з членів СРО, з застереженням, що один і той самий член СРО не може одночасно бути у складі правління/ревізійної комісії та органу з вирішення спорів. Склад такого органу може формуватися випадковим жеребкуванням серед членів які не обіймають посади в інших органах управління СРО терміном на один рік. Це сприятиме об'єктивному та не упередженому вирішенню спорів, а також відповідатиме принципам саморегулювання та демократії.

2.2. Нагляд та контроль за діяльністю саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності

У розвинутих країнах інститут саморегулювання створювався еволюційним шляхом, «знизу вверх»: учасники ринку самі приходили до

висновку щодо доцільності створення професійного об'єднання для відстоювання спільних інтересів перед урядом, захисту ринку від недобросовісних виконавців робіт, підвищення довіри споживачів тощо. У результаті відпрацьовані з часом корпоративні стандарти якості продукції та надання послуг, механізми розгляду скарг, забезпечення відповідальності, правила вирішення спорів стали культурною нормою, часто-густо були закріплені в державних нормах, стандартах і правилах [22, с. 4].

Світовий досвід свідчить, що найбільша результативність притаманна системі обмежень, встановлених безпосередньо самими учасниками ринку. Суб'єкти, які здійснюють певний вид діяльності, найкраще розуміють, які вимоги та обмеження мають бути встановлені для цього виду діяльності – щодо процесів виробництва, якості використовуваної сировини, кваліфікації працівників та в результаті – до якості продукції чи послуги, що надається [25, с. 5].

Хоча ідеологічно саморегулівні організації є незалежними у своїй діяльності, однак нагляд і контроль за ними реалізується органами державної влади, органами суспільного нагляду, тому потрібно забезпечити розумний баланс між виконанням державних функцій та незалежністю СРО [37, с. 296]

У саморегулюванні господарської діяльності слід виділити вертикальні та горизонтальні відносини. Вертикальні відносини здійснюються у межах СРО, її учасники мають підкорятися спільно прийнятим правилам, дотримуватися їх, та у разі невиконання зазнати певних санкцій (наприклад, призупинення або виключення зі складу). Горизонтальні відносини – у межах укладення договору та інших відносин на основі вільного волевиявлення, самостійності та рівності суб'єктів саморегулювання [45, с. 34].

Саморегулівні організації в архітектурно будівельній сфері відносяться до СРО що діють за змішаною моделлю. Тобто мають право на самостійне встановлення внутрішніх правил, кодексів, розпорядків а також наділені певними державними повноваженнями. Тому ми можемо бачити паралельність у реалізації нагляду і контролю у саморегулівних організацій

в архітектурно будівельній сфері. Державний він же зовнішній, здійснюється відповідними органами державної влади щодо діяльності СРО, а також відповідності процесуальних моментів таких як кількість членів, відповідність займаним посадам, порядок створення/ліквідації, набуття статусу СРО та інше нормативно-правовим актам. Внутрішній нагляд та контроль здійснюється самою СРО щодо її членів.

Державне регулювання здійснюється відповідно ст. 16-1 до Закону України «Про архітектурну діяльність» [3]. Контроль за діяльністю саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архітектури. Таким органом є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства.

Цей орган визначає які саме повноваження, в якому обсязі та на який термін будуть делеговані відповідному СРО це обумовлено тим, що держава передає частину повноважень то й повинна здійснювати контроль за тим, як виконавці, а саме саморегулювні організації реалізують виконання таких повноважень, щоб розвантажувати державний апарат, проте контролювати чи не зловживають виконавці наданими їм повноваженнями.

Мінрегіон приймає рішення про надання об'єднанню статусу СРО, або відмову у наданні такого статусу, проводить перевірку правильності та об'єктивності усіх поданих даних від об'єднання, чим забезпечує відповідність майбутньої СРО усім нормативним актам.

Державний нагляд та контроль за діяльністю СРО в архітектурно-будівельній сфері має на меті більше профілактичну функцію а ніж каральну, але з чітким розумінням, що за рамки закону виходити не можна. У якості санкцій за порушення СРО Мінрегіон може скасувати надані повноваження СРО, або припинити діяльність СРО шляхом виключення її з реєстру саморегулювних організацій.

Держава здатна виявляти ефективний стимулюючий вплив на учасників ринку. Такий вплив може виражатися як у стимулюванні інтересу ринку до

використання механізмів саморегулювання, так і в різноманітній підтримці і допомозі в розробці кодексів поведінки (консультації, дослідження, інфраструктурне, інформаційне, іноді фінансове забезпечення процесів переговорів, схвалення окремих кодексів поведінки, забезпечення залучення в процес переговорів усіх зацікавлених сторін і ін.). Економічний ефект саморегулювання може бути оцінений з погляду суспільного інтересу, як можливість досягнення більш ефективного розподілу ресурсів і розв'язання соціально значимих проблем в суспільстві [74, с. 42].

Внутрішній нагляд і контроль здійснюється правлінням СРО, органами управління та всіма членами, щодо безпосередньо членів СРО їх діяльності, або діяльності що провадиться суб'єктом господарювання члена СРО.

Надаючи членство у СРО та підтримуючи і беручи на себе зобов'язання щодо дотримання правил СРО, сторони, з одного боку, саморегулювальна організація, з іншого – член організації мають взаємні права та обов'язки, при чому їх об'єднуючою рисою є добросовісність виконання. Тобто член СРО гарантує добросовісне їх дотримання та виконання, а СРО гарантує добросовісне виконання набору репутаційних вигод від членства та систему колективного та індивідуального захисту.

Водночас СРО гарантує добросовісність поведінки та професіоналізм своїх членів перед органами публічної влади, споживачами товарів та послуг. Тому цілком закономірним є встановлення відповідальності СРО за недобросовісну поведінку своїх членів та, відповідно, визначення регресних вимог у випадку неможливості покриття збитків СРО у разі притягнення до відповідальності члена СРО. СРО слідує за добросовісною поведінкою її членів, тому відповідальність СРО полягає у невідповідності системи контролю або ж у неналежному контролі за діяльністю її членів.

Внутрішній контроль та нагляд здійснюється на основі нормативних актів України, статуту, кодексів професійної поведінки, етичних кодексів, або інших актів внутрішньої дії, що були погоджені учасниками СРО [45, с. 341].

Повноваження з контролю діяльності власних членів, які здійснює СРО з делегованими повноваженнями, концептуально відрізняються від цих самих функцій, які здійснюються СРО без делегованих повноважень. Адже у першому випадку держава делегує виконання певних публічних функцій органу державної влади до СРО, у другому ж СРО моніторить дотримання та виконання власних внутрішніх правил членами СРО. Засоби впливу на порушника також відрізняються, однак можуть і збігатися. У першому випадку вони є більш жорсткими аж до застосування певних примусових заходів, у другому – максимальною санкцією є припинення членства у СРО [37, с. 296].

У СРО в архітектурно-будівельній сфері не має однакового способу регулювання та єдиного варіанту впливу на порушення допущені членом СРО. Існують певні алгоритми, проте кожний конкретний випадок розглядається індивідуально, відповідно до статуту СРО, а також стандартів професійної діяльності які приймаються СРО та узгоджуються з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Такі стандарти зазвичай затверджують: предмет регулювання; терміни що використовуються, оскільки вони мають певні відмінності від загальноприйнятого розуміння одних і тих же понять; принципи контролю; форми контролю; суб'єкти та об'єктний склад; загальні правила проведення перевірок; вимоги до акту перевірки; права та обов'язки членів СРО та суб'єктів контролю; наслідки не виконання або неналежного виконання.

Так яскравим прикладом різниці у використанні термінології є споживач - фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника; Відповідно до п 22 ст 1 Закону України «Про захист прав споживачів» [6] проте у Стандарті професійної діяльності 2 «Контроль за дотриманням членами всеукраїнської громадської організації

«Гільдія проєктувальників у будівництві» стандартів професійної діяльності» - далі Стандарт [76], термін споживач вживається в більш вузькому значенні, а саме споживачі – фізичні та/або юридичні особи на замовлення яких член ВУГіП виконує роботи та/або надає послуги. Так само велика різниця є у розумінні терміну нагляд(контроль) який відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду(контролю) у сфері господарської діяльності» [8] державний нагляд (контроль) - діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища; у Стандарті визначається дуже вузько, а саме контроль – система здійснюваних ВУГіП заходів, спрямованих на перевірку дотримання членами ВУГіП стандартів професійної діяльності ВУГіП;

Таким чином, ми можемо бачити що с्रो розроблюючи акти внутрішньої дії звужують загальноприйняті поняття для того щоб зробити їх більш галузевонаправленими.

Контроль та нагляд у СРО завжди ґрунтується та принципах які притаманні для специфіки роботи СРО. На прикладі ВУГіП можемо бачити такі принципи :

- Принцип саморегулювання передбачає самостійне визначення ВУГіП підстав для здійснення контролю, порядку його проведення, інших складових контролю, а також заборону незаконного втручання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами у здійснення контролю.

- Принцип заборони дискримінації передбачає гарантування реалізації членами ВУГіП, згідно із стандартами професійної діяльності ВУГіП, їхніх прав незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших ознак.

- Принцип об'єктивності передбачає застосування неупередженого підходу до оцінки рішень, дій, бездіяльності членів ВУГіП, врахування під час здійснення контролю усіх обставин, які можуть вплинути на його результати.

- Принцип вичерпності підстав передбачає визначення ВУГіП вичерпного переліку підстав для здійснення контролю. Перелік підстав не може містити неконкретних та/або неоднозначних формулювань, які передбачають їх розширене тлумачення.

- Принцип прозорості передбачає застосування прозорих механізмів під час здійснення контролю щодо членів ВУГіП.

- Принцип дотримання прав передбачає гарантування членам ВУГіП реалізації ними, згідно із стандартами професійної діяльності ВУГіП, їхніх прав під час проведення контролю.

- Принцип співвідносності передбачає застосування до членів ВУГіП засобів впливу співвідносних вчиненим ними порушенням стандартів професійної діяльності ВУГіП. Такі порушення можуть виявлятися у рішеннях, діях та/або бездіяльності відповідного члена ВУГіП.

Цей перелік принципів не є вичерпним, та може відрізнятися в інших СРО в архітектурно-будівельні сфері, проте принципи на яких засноване здійснення контролю та нагляду за учасниками СРО не повинно порушувати права та свободи та/або будь-яким способом призводити до порушення рівноправності. Контроль здійснюється шляхом проведення перевірок. Перевірки, в свою чергу можуть мати різні форми. За ознакою планування перевірки бувають : планові та поза планові. За місцем проведення : виїзні та невиїзні.

Планові перевірки проводяться відповідно до річного плану перевірок, який затверджується до початку кожного календарного року. Про проведення планової перевірки член СРО повинен бути попереджений в установленому порядку. Планова перевірка щодо конкретного члена проводиться з періодичністю не частіше ніж один раз на рік.

- Позапланові перевірки проводяться лише за наявності визначеного та затвердженого переліку підстав що зазначається у статуті або у Стандарті професійної діяльності. Такими підставами можуть бути :

- письмове звернення фізичних та/або юридичних осіб про порушення членом СРО вимог стандартів професійної діяльності СРО;
- виявлення недостовірних даних щодо члена СРО, поданих таким членом;
- повідомлення про завдання членом СРО збитків споживачу внаслідок здійснення ним професійної діяльності.
- неподання до СРО, у встановлені нею терміни, членом документів (інформації) та/або звітності, обов'язок надання яких встановлено стандартами професійної діяльності чи іншими актами СРО, або – письмових пояснень про причини їх неподання;
- настання аварії, смерті фізичних осіб або завдання ним тілесних ушкоджень внаслідок професійної діяльності члена.

Про проведення позапланової перевірки член СРО, щодо якого проводитиметься перевірка, не повідомляється. Проте, член СРО може відмовити у проведенні позапланової перевірки щодо нього у разі відсутності підстав що не містяться у затвердженому переліку підстав для проведення позапланової перевірки. Тривалість позапланової перевірки встановлюється та закріплюється у Статуті або Стандарті.

Невиїзними перевітками можуть бути як планові так і позапланові перевірки, що проводяться суб'єктами контролю за місцем знаходження СРО або її відокремлених підрозділів.

Виїзними перевірками є планові та позапланові перевірки, що проводяться суб'єктами контролю за місцем проживання або знаходження члена СРО, щодо якого проводиться перевірка, або за місцем знаходження об'єкта архітектури роботи та/або послуги щодо якого виконував та/або надавав зазначений член СРО. Інформація про характер перевірки зазначається в акті перевірки який складається за результатом перевірки у двох примірниках. Також в акті проведення перевірки зазначається: дата, місце складання акта; трок та підстава проведення перевірки; нормативний або внутрішній документ на підставі якого здійснювалась перевірка з зазначенням суб'єкта та об'єкта контролю а також предмета (питання) перевірки; висновки з мотивуванням а також рекомендації. Акт перевірки підписується суб'єктом контролю та/або членами комісії та членом СРО щодо якого проводилась перевірка. Якщо член СРО щодо якого проводилась перевірка не погоджується з результатом перевірки він може відобразити це письмовим зауваженням, яке буде долучено до акту перевірки.

Вимоги які були встановлені до члена СРО у ході перевірки та відображені в Акті перевірки повинні бути виконані в визначеному порядку та в зазначені строки. У разі не виконання або неналежного виконання до члена СРО можуть бути застосовані заходи впливу. Так у стандарті професійної діяльності 2 «Контроль за дотриманням членами всеукраїнської громадської організації «Гільдія проєктувальників у будівництві» стандартів професійної діяльності» [8] зазначено, що такими заходами можуть бути : оголошення попередження, публічне оголошення суворого попередження, позбавлення членства у ВУГіП. В свою чергу у положенні Стандарту професійної діяльності 2 « контроль за дотриманням стандартів професійної діяльності» Гільдії інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури [75] зазначено, що « У разі не виконання або не належного виконання інженером технічного нагляду, щодо якого проводилась перевірка, вимоги «ГНІТ» не пов'язаної з порушенням умов строку дії кваліфікаційного сертифікату до нього застосовується один із таких заходів

впливу: оголошення попередження про невідповідність професійним вимогам; публічне оголошення суворого попередження; позбавлення членства у «ГНІТ» (для членів «ГНІТ»); позбавлення права бути обраним до органів управління «ГНІТ» (для членів «ГНІТ»);

Таким чином ми можемо бачити що заходи впливу на члена СРО мають на меті не каральну функцію, а виправну. Вони застосовуються відповідно до принципів на яких базується сама система нагляду та контролю. Позбавлення членства є найбільш радикальним засобом впливу і застосовується тільки у випадку коли попередні засоби вичерпані. Так за інформацією за 2019 рік серед усіх СРО в архітектурно-будівельній сфері рішення щодо виключення з СРО членів було прийнято та оприлюднено на офіційному сайті лише в Національній Спільці Архітекторів України щодо чотирьох осіб. Причиною виключення членів стала несплата членських внесків [72].

Витрати на проведення перевірок Витрати на проведення дослідження покладаються на члена СРО, щодо якого проводиться перевірка, якщо він його замовив. В інших випадках такі витрати покладаються на саму СРО, якщо інше не встановлено домовленістю між СРО та її членом.

Особи, що входять до складу органів управління СРО, працівники її виконавчого апарату, а також суб'єкти контролю не мають права без згоди: члена, щодо якого проводиться перевірка, поширювати конфіденційну інформацію про нього, якщо інше не встановлено законом. Обробка та захист персональних даних здійснюється відповідно до Конституції України [1], законів України «Про захист персональних даних» [5], «Про інформацію» [7] та інших нормативно-правових актів. У випадку застосування до члена СРО заходів примусового характеру виноситься офіційне рішення органів управління СРО, яке публікується на офіційному сайті СРО.

Нагляд і контроль за діями учасників СРО також здійснюється відповідно до правил професійної етики. Наприклад, Національна спілка архітекторів України, у Правилах професійної етики архітектора [70] чітко визначає умови, вид і порядок настання відповідальності за порушення цих

правил. Ці правила покликані врегульовувати питання та Конфліктні ситуації, що виникають з приводу порушення Правил між архітектором і громадськістю, архітектором і замовником, архітектором і підрядником, архітектором і державними органами містобудування та архітектури, а також між колегами, вирішуються виключно комісіями з авторського права та професійної етики архітектора Спілки або її місцевих організацій (далі – Комісія) згідно положень про них.

Порушення архітектором Правил, в залежності від ступеня моральної і матеріальної шкоди, яку ним завдано, тягнуть за собою:

- А) попередження про неприпустимість порушень етичних норм;
- В) публічне громадське осудження;
- С) для членів Спілки – позбавлення членства в Спілці;
- Д) позбавлення кваліфікаційного сертифікату та виключення з Реєстру архітекторів України.

Рішення про міру стягнення за порушення етичних норм у п. п. А та В приймаються комісіями місцевих організацій Спілки та затверджуються їх правліннями.

По порушеннях рівня С – висновки Комісії Спілки передаються до правління Спілки для прийняття рішень відповідно до Статуту Спілки.

По порушеннях рівня Д – висновки Комісії Спілки також передаються до правління Спілки для прийняття рішень. Подальші дії здійснюються згідно «Порядку проходження професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт, пов'язаних із створенням об'єктів архітектури».

Врегулювання спорів між учасниками СРО, в деяких випадках, може проводитись за допомогою альтернативних способів вирішення спорів.

Альтернативні способи вирішення спорів являють собою сукупність різноманітних процедур, які спрямовані на подолання юридичного конфлікту, здійснюються, як правило, недержавним органом чи приватною

особою виходячи з принципів добровільності, нейтральності, конфіденційності, диспозитивності, рівноправності [71, с. 10].

Спільними рисами альтернативних методів вирішення спорів є наявність обов'язкової згоди сторін спору про вирішення його саме таким способом, конфіденційність, гнучкість процедури провадження [45, с. 73].

Особливістю медіації є те, на думку О.С. Можайкіної, що: «На момент звернення до процедури медіації у суб'єктів, як правило, є одні уявлення про реалізацію своїх прав, а на момент успішного завершення медіації сторони кардинально змінюють своє бачення, враховуючи власні інтереси та інтереси іншої сторони» [65, с. 77]. Отже, медіація є процедурним засобом саморегулювання, який допомагає з'ясувати істинні інтереси сторін та врегулювати конфлікт між суб'єктами саморегулювання [45, с. 234].

Такий жорсткий внутрішній нагляд та контроль за діяльністю членів СРО відповідає взятим на себе зобов'язанням відповідно до статуту, кодексів професійної поведінки та внутрішніх правил СРО. Ці дії покликані створювати систему прозорості та довіри перед іншими суб'єктами господарювання, державою, а також забезпечувати формування, становлення та підтримку високого рівня довіри у споживачів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового статусу саморегулівних організацій в архітектурній сфері на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Саморегулівна організація у сфері архітектурної діяльності – це юридична особа, що є неприбутковою організацією, яка об'єднує професіоналів у певній сфері для покращення взаємодії між державою, суб'єктами господарювання та споживачами. На цей момент в Україні діють офіційно 4 саморегулівні організації у сфері архітектурно-будівельної діяльності : Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури; Гільдія проєктувальників у будівництві; Асоціація експертів будівельної галузі; Національна спілка архітекторів України.

Членство в саморегулівній організації архітектурної діяльності не завжди є обов'язковим за законом, але надає багато переваг та можливостей. Вимоги до майбутніх членів саморегулівної організації встановлюються внутрішніми правилами СРО (статутом).

2. Основна мета створення та розширення інституту саморегулювання в Україні є підвищення якості надання будівельних та архітектурних послуг, послаблення рівня державного регулювання, встановлення високих стандартів якості.

Хоч всі саморегулівні організації і об'єднанні основною метою, кожна з них має свою специфіку та вузьку направленість. Національна спілка архітекторів України покладає на себе освітні та культурні завдання. В свою чергу Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури покладає на себе завдання спрямовані на вдосконалення технічних показників, впровадження вищих стандартів якості.

Функцією саморегулівних організацій є оцінка відповідності будівельної організації вимогам, які пред'являються до учасників будівельної діяльності. Також до функцій можна віднести такі як : розробка правил професійної

етики, процедур контролю за дотриманням цих правил організаціями-членами, санкцій у разі порушення правил, процедур вирішення спірних ситуацій тощо; визначення відповідності будівельної організації вимогам, які пред'являються до учасників будівельної діяльності; сертифікацію робітників та інженерно-технічного персоналу; організацію навчання та підвищення кваліфікації кадрів; аналіз діяльності організацій-членів, надання рекомендацій щодо її вдосконалення; представлення інтересів організацій-членів в Уряді, тощо.

Компетенції переданні від держави до саморегулювних організацій полягають у проведенні професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури.

3. Організація набуває статусу саморегулювної організації тільки після того як, відповідно до порядку реєстрації саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності, її буде визнано такою що відповідає усім вимогам та внесено відповідні данні у державний реєстр та опубліковано на сайті Міністерства регіонального розвитку та будівництва та житлово-комунального господарства.

У загальному вигляді структуру саморегулювної організації можна визначити так: загальні збори, керівний виконавчий орган, голова організації, контрольний орган, дисциплінарний орган, механізми врегулювання спорів повинен бути також присутній, але в жодному СРО в архітектурно будівельній сфері не має такого окремого органу, його функції покладено на правління, що є фактично акумуляцією повноважень та узурпацією влади всередині СРО. Галузеві відділи, комітети можуть створюватись та ліквідуватись в залежності від актуальності напряму та цілей діяльності СРО.

4. У законодавстві та практиці спостерігається паралельність у реалізації нагляду і контролю як за саморегулювними організаціями в архітектурній сфері так і самим СРО за своїми членами. Державний він же зовнішній, здійснюється відповідними органами державної влади щодо діяльності СРО,

а також відповідності процесуальних питань, таких як кількість членів, відповідність займаним посадам, порядок створення/ліквідації, набуття статусу СРО та іншим нормативно-правовим актам. Внутрішній нагляд та контроль здійснюється самою СРО щодо її членів.

Державне регулювання здійснюється відповідно до ст. 16-1 до Закону України «Про архітектурну діяльність». Контроль за діяльністю саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архітектури. Таким органом є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства.

Державний нагляд та контроль за діяльністю СРО в архітектурно-будівельній сфері має на меті більше профілактичну функцію, ніж каральну, але з чітким розумінням, що за рамки закону виходити не можна. У якості санкцій за порушення СРО Мінрегіон може скасувати надані повноваження СРО, або припинити діяльність СРО шляхом виключення її з реєстру саморегулювних організацій.

Внутрішній нагляд і контроль здійснюється правлінням СРО, органами управління та всіма членами, щодо безпосередньо членів СРО їх діяльності, або діяльності що провадиться суб'єктом господарювання члена СРО.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань регулювання діяльності саморегулювних організацій в архітектурно-будівельній сфері пропонується внести такі **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

1. Доповнити ст. 16-1 Закону України «Про архітектурну діяльність» частиною 7 такого змісту:

«Саморегулювні організації у сфері архітектурної діяльності можуть створювати органи вирішення спорів для врегулювання конфліктів як між самими членами організації так і споживачами послуг, у разі їх звернення».

2. Доповнити ст. 16-1 Закону України «Про архітектурну діяльність» частиною 8 такого змісту:

«Саморегулівні організації у сфері архітектурної діяльності зобов'язані провадити страхування своєї діяльності».

3. Доповнити абзац 2 пункту 4 частини 3 Порядку реєстрації саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності таким:

«... наявність офіційного сайту об'єднання, на якому, зокрема, оприлюднені установчі документи, правила та стандарти підприємницької чи професійної діяльності, інформація про діяльність об'єднання: перелік членів об'єднання, органи управління та їх рішення, **«органи вирішення спорів»** відокремлені підрозділи, їх контактні дані (місцезнаходження, телефон, факс, електронна пошта)»;

Зазначені пропозиції щодо питань діяльності саморегулівних організацій в архітектурній сфері можуть бути імплементовані в законодавство України, а також можуть використовуватись у правозастосовній діяльності при державній реєстрації саморегулівних організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.10.2020).
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3792-12> (дата звернення: 10.09. 2020).
3. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 № 687-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/687-14> (дата звернення: 15.06.2020).
4. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.09.2020).
5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2297-17>. (дата звернення: 21.10.2020).
6. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1023-12>. (дата звернення: 22.10.2020).
7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-12>. (дата звернення: 21.10.2020).
8. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/877-16> (дата звернення: 21.10.2020).

9. Про саморегулювання господарської та професійної діяльності: Проект Закону від 15.10.2020 № 4221. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70181. (дата звернення 18.10.2020).

10. Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг пов'язаних із створенням об'єктів архітектури): Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2011 № 554 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2011-%D0%BF#Text>. (дата звернення 03.07.2020).

11. Про затвердження Порядку делегування повноважень саморегулювним організаціям у сфері архітектурної діяльності: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 13.10.2014 № 282 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1369-14#Text> (дата звернення: 07.09.2020).

12. Про затвердження Порядку реєстрації саморегулювних організацій у сфері архітектурної діяльності: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13.05.2014 № 137 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0573-14#Text> (дата звернення: 07.08.2020).

13. Про обсяг повноважень, що делегуються саморегулювним організаціям у сфері архітектурної діяльності: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 25 листопада 2014 року №326 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN007675.html (дата звернення: 07.09.2020).

14. Про реєстрацію Всеукраїнської громадської організації Асоціації експертів будівельної галузі як саморегулювної організації у сфері архітектурної діяльності і внесення відомостей про неї до відповідного державного реєстру: Наказ Міністерства регіонального розвитку,

будівництва та житлово-комунального господарства України від 06.08.2014 № 217 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN005439.html (дата звернення: 08.09.2020).

15. Бакалінська О. О. Правила професійної етики та корпоративної соціальної відповідальності як інструменти саморегулювання корпорацій. *Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства* [текст]: збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 жовтня 2017 р., м. Івано-Франківськ)/ НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2017. С.12–15.

16. Бакалінська О. О. Правові проблеми розвитку саморегулювання в сфері добросовісної конкуренції України. *Право і суспільство*. 2014. №2. 63–69.

17. Безух О. В. Трансформація господарських правовідносин в ринкових умовах. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 148–152.

18. Беяневич О. А. Відповідальність органів місцевого самоврядування за зобов'язаннями некомерційних комунальних підприємств. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. 2019. Вип. 19 / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. К.: Науково-дослідний

19. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): монографія. Юрінком Інтер, 2006. 592 с.

20. Беяневич О. А. Теоретичні проблеми господарського договірного права: автореф. дис. ... док. юрид. наук за спец.: 12.00.04/ К., 2006. 35 с.

21. Беркута А. В., Осинська В. А., Галінський О. М., Вахович І. В. Зарубіжний досвід саморегулювання в будівництві. *Будівельне виробництво*. 2010. №52. С. 3–8.

22. Беркута А., Осинська В., Галінський О., Вахович І. Організаційні та економічні аспекти зарубіжного досвіду саморегулювання в будівництві. *Будівельне виробництво*. 2010. № 52. С. 3-8.
23. Биковець В. Вплив громадських об'єднань підприємців на становлення і розвиток малого та середнього бізнесу в Україні: регіональний аспект. *Економіка та держава*. 2007. № 4. С. 23–25.
24. Боднарук О. В. Європейський досвід державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності. *Менеджер*. 2016. № 2. С. 41–48.
25. Вахович І.В. Особливості функціонування будівельних саморегульвних організацій в Україні. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2015. № 33. С. 5-9
26. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. – К.: Атіка, 2004. 624 с.
27. Вінник О. М. Інституційна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового регулювання. *Актуальні питання інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 6–19.
28. Галінський О.М., к.т.н.; Вакуленко Н.М.; Вахович І.В., к.е.н., НДІБВ; Т.В. Жмуденко, Концептуальні підходи до формування організаційних та економічних механізмів переходу будівельної галузі України на засади саморегулювання. *Будівельне виробництво*. 2010. № 52. С. 11-15.
29. Глаз К. Інститут стратегічних досліджень. Саморегулювання і інститут саморегульвних організацій в Україні. URL: <http://ukrstrategy.com/uk/analitika/item/55-samoregulirovanie.html>. (дата звернення 21.09. 2020).
30. Говорун О. В. Питання визначення організаційно-правової форми саморегульвних організацій. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 174–183.
31. Говорун О. В. Саморегулювання господарської діяльності та її співвідношення з державним регулюванням. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1 (20). С. 193–203.

32. Гончаренко О. Актуальні питання правового статусу саморегулівних організацій в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №12. С. 109 -114.
33. Гончаренко О. Види обмежень саморегулювання господарської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С.82–86.
34. Гончаренко О. Види саморегулівних організацій у господарській діяльності. *Право і суспільство*. 2018. № 4-1. С. 108–113.
35. Гончаренко О. Державне регулювання та саморегулювання господарської діяльності: пошук балансу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 40–45.
36. Гончаренко О. М. Саморегулівні організації: проблематика делегування повноважень, нагляду та контролю. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19. С. 156–163.
37. Гончаренко О. М. Саморегулювання господарської діяльності: питання теорії та практики: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 418 с.
38. Гончаренко О. Питання мети, функцій, та завдань саморегулівних організацій. *Часопис Київського університету права*. 2018. №3. С. 146–150.
39. Гончаренко О. Поняття обмеження «саморегулювання господарської діяльності». *Право і суспільство*. 2018. № 3-1. С. 120-125.
40. Гончаренко О. Саморегулювання господарської діяльності в практиці міжнародних організацій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 6. С. 32–41.
41. Гончаренко О. Спеціальні обмеження саморегулювання господарської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 55–60.
42. Гончаренко О. Співвідносний аналіз дерегулювання та саморегулювання господарської діяльності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 71–74.

43. Гончаренко О. Щодо співставного аналізу саморегулювання господарської діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2016. №4. С. 161–165.
44. Гончаренко О.М. Правила саморегулювальної організації як засіб саморегулювання. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. №3. С. 51-57
45. Гончаренко О.М. Теоретико-правові засади саморегулювання господарської діяльності. дис....канд. екон. наук: 12.00.04. Національний-дослідницький інститут ім. Ф.Г. Бурчака. Київ 2020. 489 с.
46. Гончаренко О. М. Зарубіжна практика регулювання діяльності саморегулювних організацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2019. №1. Том 1. С. 37–41.
47. Гончаренко О. М. Питання делегування повноважень саморегулювним організаціям. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 5. Том 1. С. 127–131.
48. Гончаренко О. М. Теоретичне підґрунтя саморегулювання господарської діяльності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 23–31.
49. Джуринський В. О. Правове становище господарських об'єднань в Україні. К.: Юрінком Інтер, 2010. 224 с.
50. Добровольська В. В. Державне регулювання та саморегулювання у сфері підприємництва. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 302–305.
51. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 року (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_017/conv (дата звернення: 16.08.2020).
52. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> (дата звернення: 10.08.2020).

53. Задихайло Д. Право на підприємницьку діяльність у системі відносин правового господарського порядку. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2(65). С. 112–122.
54. Задихайло Д. В. Держава та економічне ринкове середовище: господарсько-правовий контекст. *Вісник Академії правових наук України*. № 3 (42). С. 153–158.
55. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04/ Х., 2013. 38 с.
56. Кочин В. Саморегулівна організація: поняття та ознаки . *Юридична Україна*. 2014. № 9. С. 35-40.
57. Кочин В. В. Цивільно-правові відносини участі суб'єктів підприємництва у саморегулівних організаціях: монографія/ В. В. Кочин. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. 127с.
58. Кочин В. Саморегулівна організація: поняття та ознаки. *Юридична Україна*. 2014. № 9. С. 35–40.
59. Крутов В. Розвиток саморегулювання підприємницької та професійної діяльності в Україні як елемент становлення недержавної системи безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 9. С. 68–71.
60. Ленгер Я. І. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування: колізійні питання делегування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 37(1). С. 73–75.
61. Медведчук О. В. Сутність і типологія самореглювання. *Державне будівництво*. 2018. № 1. С. 25-30.
62. Медведчук О. В. Нормативно-правові аспекти розвитку саморегулювання в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 98–102.

63. Медведчук О. В. Про удосконалення законодавства України з питань саморегулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 102–106.
64. Медведчук О. В. Сутність і типологія саморегулювання. *Державне будівництво*. 2018. № 1. URL: http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2018-1/doc/3/3_2.pdf (Дата звернення: 10.09.2020).
65. Можайкіна О.С. Загальна характеристика правовідносин в медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2019. Вип. 57. С. 75–77.
66. Непомнящий О. Децентралізація державного регулювання будівельної діяльності. *Закордонний досвід для України*. 2014. № 1. С. 1-9.
67. Офіційний сайт Міжнародної Спілки Архітекторів URL: <https://www.uia-architectes.org/webApi/en/> (дата звернення: 07.09.2020).
68. Офіційний сайт Національної Спілки Архітекторів України URL: <http://nsau.org/%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%> (дата звернення: 17.09.2020).
69. Положення про об'єднання професійних учасників фондового ринку: затверджено рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 грудня 2012 р. № 1925. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-13> (дата звернення: 15.08.2020).
70. Правила професійної етики архітектора Національної спілки архітекторів України URL: <https://www.slideshare.net/YegorShulyk/ss-14555991> (дата звернення: 09.09.2020).
71. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді: автореф. дис. ... док. юрид. наук: 12.00.03/ Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 32 с.
72. Про виключення членів : Витяг Рішення Пленумів правління Національної Спілки Архітекторів України від 21 березня 2019 року URL: <http://nsau.org/wp-content/uploads/> (дата звернення: 07.10.2020).

73. Рекуненко І.І. Бондаренко Є.П. Особливості діяльності саморегулювних організацій на ринку фінансових послуг. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: зб. наук. Праць. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2010. Т. 29. С. 394–407.

74. Сердюк Т.В. Саморегулювання в Україні : переваги та недоліки в сучасних економічних умовах. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2012. № 9. С. 41–46.

75. Стандарт професійної діяльності 2 «Контроль за дотриманням стандартів професійної діяльності» Гільдії інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури від 11 травня 2017 року. URL: <http://www.gitn.org.ua/images/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4> (дата звернення: 22.09.2020).

76. Стандарт професійної діяльності 2 «Контроль за дотриманням членами всеукраїнської громадської організації «Гільдія проєктувальників у будівництві» стандартів професійної діяльності» від 04.07.2014 № 10 URL: http://vugip.org.ua/wp-content/uploads/2014/07/SPD_2.pdf (дата звернення: 22.09.2020).

77. Статут Всеукраїнської громадської організації «Гільдія проєктувальників у будівництві» URL: <https://phoKP204WGgk&cid=1FFC3CDD8FF4D0A8&id=1FFC3CDD8FF4D0A8%2139> (дата звернення: 03.10.2020).

78. Статут Гільдії проєктувальників у будівництві. URL: <https://View.aspx?resid=1FFC3CDD8FF4D0A8!397&authkey=!APfvWzuQ3CW8V34> (дата звернення: 09.09.2020).

79. Статут Національної спілки архітекторів України. URL: <http://nsau.org/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%/> (дата звернення: 10.09.2020).

80. Філатова Н. Поняття та ознаки саморегулювних організацій. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 286-292.

81. A number of other useful OECD policy recommendations on regulatory reform can be accessed at. URL: www.oecd.org/publications/Pol_brief/9804_pol.htm (дата звернення: 10.09.2020).

82. Durkheim Émile. The Division of Labor in Society. / Trans. by G. Simpson. New York : Macmillan. 1933

83. Joseph Rees Neil. Gunningham Industry Self-Regulation: An Institutional Perspective. 2002. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-9930.t01-1-00033> 363-414. (дата звернення: 10.10.2020).

84. Self-Regulation in Today's Securities Markets: Outdated System or Work in Progress? CFA Institute. September 2007. URL: <https://www.cfainstitute.org/advocacy/policy-positions/self-regulation-todays-securities-markets-outdated-system> (дата звернення: 12.08.2020).

85. Taskforce on Industry Self-Regulation. URL: <http://archive.treasury.gov.au/documents/1123/html/docshell.asp?URL=appd.asp> (дата звернення: 10.10.2020).